

*І.В. Довжук
(м. Луганськ)*

ГРАНІ ТАЛАНТУ: ШТРИХИ ДО ЖИТТЄПИСУ ІВАНА ФРАНКА

25 серпня 2006 р. виповнилося 150 років від дня народження Івана Яковича Франка (1856–1916) – видатного українського поета, письменника, громадсько-політичного діяча.

В українській літературі другої половини XIX ст. І.Франко був найвидатнішою постаттю, до того ж особистістю дуже популярною у Галичині завдяки своїй, яскравій і привабливій політичній позиції та граничній різнобічності й літературній плодючості.

Народився Іван Якович у с. Нагуєвичах Самбірського округу¹ в селянській сім'ї. Батько – Яків Франко – був ковалем і власником 24 моргів землі². Мати – Марія Кульчицька – походила з польської дрібної шляхти. Навчався він у початковій школі у с. Ясениці-Сільні (1862–1863 рр.), у Дрогобицькій школі василіян (1864–1867 рр.). У 1875 р. Іван закінчив Дрогобицьку гімназію й вступив до Львівського університету, але в червні 1878 р. його було заарештовано. Відновив навчання І.Франко восени 1880 р. Згодом він навчався у Чернівецькому (1890 р.) та Віденському (1890–1893 рр.) університетах. Під керівництвом відомого славіста проф. В.Ягича захистив улітку 1893 р. докторську дисертацію «Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман» і здобув ступінь доктора філософії. Проте власті в 1894 р. не затвердили його приват-доцентом Львівського університету. На науковій кар'єрі Івана Яковича було поставлено хрест.

Творча спадщина І.Я.Франка багата й різноманітна. Він є автором близько 4-х тис. літературних, публіцистичних та наукових творів. Іван Якович один із небагатьох у світі авторів, який вільно писав трьома (українською, польською і німецькою) мовами, а перекладав із 14 мов.

Літературознавча оцінка доробку І.Франка є справою нелегкою хоча б уже тому, що писав він дуже багато, нерідко поспіхом, не завжди був вимогливим до себе. Серед його творів можна знайти зблиски надзвичайного таланту та абияк написані “метелики”. Після перетворення Літературно-наукового товариства імені Шевченка на НТШ Іван Якович скептично поставився до перспектив надання йому статусу Академії, але брав активну участь у його роботі як керівник філологічної секції й етнографічної комісії. В 1906 р. він став почесним доктором російської словесності Харківського університету.

За своє життя І.Франко пройшов складну світоглядну еволюцію. В останні роки навчання у гімназії та відразу після переїзду до Львова він був близьким до москвофільства, мав намір писати лише для освіченої публіки, а не для народу. Під впливом публіцистики М.Драгоманова разом з іншими студентами – членами “Академічного гуртка” (М.Павликом, В.Левицьким, І.Белеєм) – на початку 1876 р. Іван Якович перейшов на народовські позиції, став одним з головних авторів “Програми соціалістів польських і руських Східної Галичини” (1881 р.).

В світогляді І.Франка цього періоду поєднувалося кілька впливових європейських ідеологій (у тому числі марксизм), які він пробував критично застосувати до галицької дійсності. Він вважав, що провідну роль у соціалістичному і демократичному русі в Галичині має відігравати не промисловий пролетаріат, а селянство, яке було переважно українським. Але із середини 90-х рр. усе помітнішим стає негативне ставлення І.Франка до марксистської ідеології та практики соціал-демократичного

руху. А вже в другій половині 90-х рр. він еволюціонував від заперечення до повної підтримки ідеї політичної самостійності України. Зазначимо, що перехід на самостійницькі позиції був результатом ідейного вивільнення Івана Яковича з-під впливу свого політичного наставника М. Драгоманова після його смерті у 1895 р.

І.Я.Франко – одна з чільних фігур українського політичного життя останньої чверті XIX – початку XX ст. Політичні й особисті конфлікти, в які він вступав у своєму житті, не завжди влаштовували різні політичні сили. Часто можна зустріти посилення на важку хворобу, яка нібито знецінює його доробок останнього періоду життя. Однак усі посилення на те, що Іван Якович захворів ще в 90-і рр. і не лікувався, є аматорськими діагнозами. Дійсно, в той період посилилися параноїдальні риси в психіці великого поета. Він став важким у спілкуванні, егоцентричним...

Підкреслимо, що в молодому Франкові чарувала легкість та простота. Він не ставив перед собою кар'єрних цілей у житті, й самолюбство не позбавляло його щирості та відкритості до світу. Трагедія душевного розладу не може, проте, поділити життєвий шлях його на “справжнього” і “несправжнього” І.Франка. Можливо, певні маніфестації духу в молодості були у межах норми, а з часом стали симптомами хвороби, але вони були йому притаманні.

В найвищому витворі свого поетичного генія – поемі “Мойсей”, що стала політичним заповітом, Іван Франко провістив майбутнє українського народу:

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольнім колі,
Труснеш Кавказ, впрежешся Бескидом,
Прокотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.

¹ Тепер с. Івана Франка Дрогобицького району Львівської обл.

² Майже 12 га.